

BLAF, AKO ĎALEJ - výsledky prieskumu

CHRISTIAN POTIRON, ANNA ŠMIDRIAKOVÁ / N-CSU / TUESDAY, 11 JÚLA 2017

Nadácia – Centrum súčasného umenia je organizátor festivalu BLAF, ktorého prvý ročník sa uskutočnil v roku 2010. Počas šiestich rokov svojej existencie sa Bratislava Art Festival zaradil medzi stabilné podujatia v kultúrnej ponuke Bratislavy. Domnievame sa však, že od jeho založenia sa doba a kultúrne potreby v meste zmenili. Rok 2016 priniesol začiatok transformácie podujatia. Rozhodli sme sa, že skončíme s doterajším formátom BLAF a v súčasnosti hľadáme nový formát festivalu. Cieľom je nájsť formát, ktorý by najlepšie odpovedal na súčasné potreby domácej výtvarnej scény a základnou otázkou tak je – BLAF ako ďalej? Hľadať odpoveď na túto otázku sme sa rozhodli spoločne s ďalšími profesionálmi z oblasti výtvarného umenia. Záležalo nám na otvorenom procese konzultácie a tiež na hľadaní možných budúcich partnerov.

V období od januára 2017 do marca 2017 sme uskutočnili malý prieskum, ktorého výsledky prezentujeme v tomto dokumente. Súčasťou prieskumu boli osobné rozhovory, dotazník a seminár. Počas 3 mesiacov sme uskutočnili 10 rozhovorov s riaditeľmi galérií, kurátormi či umelcami. Stretli sa s nami **Judit Angel** / riaditeľka tranzit.sk, **Lucia Gregorová Stach** / kurátorka SNG, **Lucia Gunišová** / riaditeľka Galérie Nedbalka, **Bohdana Hromádková** / PR manažérka SNG a bývala riaditeľka NCSU, **Ivan Jančár** / riaditeľ GMB, **Gabriela Kisová** / riaditeľka Krokus galérie, **Eliška Mazalanová** / tranzit.sk, **Martin Piaček** / umelec a vysokoškolský pedagóg, **Tomáš Umrian** / riaditeľ SODA gallery a **Filip Vančo** / riaditeľ PHOTOPORT gallery.

Možnosť vyjadriť svoj názor sme chceli ponúknuť tiež ľuďom, ktorých sme nemohli osobne stretnúť. Preto sme pripravili krátky dotazník, ktorý bol rozposlaný mailom a voľne dostupný na internete a sociálnych sieťach. Mailom sme oslovili okolo 200 ľudí z kultúrnej oblasti. Do dotazníka sa teda mohli zapojiť profesionáli a pracovníci v kultúrnom sektore, ako aj diváci, čím sa však vzorka stala nereprezentatívnou. Získali sme len 22 odpovedí, čo nie je veľký počet, ktorý sme sa rozhodli použiť len na čiastočné doplnenie výsledkov rozhovorov, ktoré pre nás majú nosnú výpovednú hodnotu.

Súčasťou výskumného projektu bol aj odborný seminár, ktorého cieľom bolo diskutovať o ďalšom smerovaní festivalu a jeho možnej transformácii na bienále súčasného umenia. Seminár sa uskutočnil 14. marca 2017 v Café Berlinka za účasti hostí zo zahraničia, ktorí priniesli rozsiahlu inšpiráciu zo svojej vlastnej skúsenosti pri organizovaní bienále alebo festivalu súčasného umenia. Na seminári predstavili svoju prácu **Xenia Kalpaktsoglou** / kurátorka a spoluzakladateľka Athens Biennale, **Vasyl Cherepanyn** / organizátor The

School of Kyiv – Kyiv Biennial 2015 a posledným hosťom bol **Pavel Štorek** / zakladateľ a dramaturg Medzinárodného festivalu súčasného umenia 4+4 dni v pohybe v Prahe. Svoju účasť ospravedlnila **Hajnalka Somogyi** / členka organizačného tímu OFF Bienále Budapešť. V poobednom bloku seminára sa uskutočnila diskusia s prítomnými účastníkmi v užšej skupine, počas ktorej zazneli zaujímavé postrehy a položili sa nové otázky. Najväčším prínosom bola najmä vzájomná konfrontácia názorov, ktorá počas individuálnych rozhovorov nebola možná. Mohli sme tak spoločne porovnávať naše potreby a očakávania a diskutovať o nasledujúcich krokoch.

Pred samotnou transformáciou BLAFu sme boli zvedaví na jeho krátke **zhodnotenie**. V uskutočnenom prieskume nás zaujímali klady aj zápory festivalu.

BLAF bol všeobecne považovaný za dobrú iniciatívu, najmä zo začiatku, pretože festival súčasného umenia v Bratislave chýbal. Podľa Lucie Gregorovej Stach „taká manifestácia vizuálneho umenia dovtedy v takej koncentrovanej podobe nebola.“ Spojili sa galérie štátne aj neštátne. „Výtvarná scéna mohla mať pocit, že sme spolu, a je dobré mať socializačný aspekt aj pre galérie“, dodáva Judit Angel. Za pozitívum bolo považované, že ľudia sa dozvedeli o takmer všetkých galériách, ktoré sa nachádzajú v Bratislave. Mohli si ich zmapovať. BLAF bol tiež navštevovaným projektom, podľa Filipa Vanča to „malo výraznú propagáciu v prospech návštevnosti“. Do galérií tak prišli noví návštevníci, ktorí by inak neprišli. Na druhej strane však Eliška Mazalanová upozorňuje, že „ľudia prišli do galérie, lebo ich našli na mape, ale neboli skutočne zaujatí čo sa tam deje. Nepodarilo sa zaujať publikum viac do hĺbky.“

Za hlavné negatívum bola označená chýbajúca jasná a ucelená koncepcia, jasný zámer a cieľ. Filip Vančo hovorí: „Bol to taký kočko-pes. Nebolo to veľmi dobre tematizované, nebolo úplne presne jasné, čo ten festival vlastne chce dosiahnuť.“ Lucia Gragorová Stach prirovnáva BLAF k „patchworku“, „mne sa tie programy zdali také nerozhodnuté medzi tým, že čo. Boli kvázi odborné, ale zároveň sa aj snažili byť pre širšiu verejnosť, čiže potom je to také na pol ceste.“ Tiež podľa Judit Angel sa to časom stalo „veľmi mozaikovitým, fragmentovaným“ a privítala by lepšie adresovanie.

Druhým výrazným problémom festivalu bolo, že s organizáciou sa začínalo veľmi neskoro. Bolo to spôsobené najmä tým, že výsledky z grantov neboli známe dostatočne skoro. Keďže ale väčšina galérií chystá svoj výstavný program približne rok, rok a pol dopredu, nebolo možné pripraviť špeciálny program pre BLAF, pokiaľ sa o jeho organizácii galéria dozvedela len niekoľko mesiacov predtým.

Jeden z respondentov v dotazníku zhrnul svoj názor na BLAF takto: „Ťažko sa hodnotí BLAF celkovo, keďže prvé ročníky mali svoje opodstatnenie, zaujímavý program aj publikum. V posledných rokoch sa to ale zmenilo, program spočíval len v otvorení galérií cez víkend a v nejakých menších sprievodných podujatiach, ktoré (ak sa nemýlim a dobre sa pamätám) na začiatku boli o koncertoch, diskusiách, atď. Aj preto si myslím, že Vaša snaha prehodnotiť a možno iným smerom posunúť BLAF je veľmi dobrý nápad...“

Hlavným cieľom BLAFu bolo zviditeľniť bratislavské galérie, zasieťovať ich a zvýšiť záujem verejnosti o súčasné výtvarné umenie. Väčšina respondentov si myslí, že cieľ bol viac menej naplnený, že BLAF skutočne vytvoril mapu galérií, sieť, a pravdepodobne aj zvýšil záujem verejnosti. Avšak „teraz už to treba posunúť na vyššiu úroveň“, hovorí Judit Angel.

Ďalšou dôležitou otázkou pre nás bolo, **čo najviac chýba v kultúrnej ponuke Bratislavy v oblasti výtvarného umenia**. Jednoznačne zvíťazila medzinárodná spolupráca. Chýbajú veľké zahraničné výstavy. Chýba konfrontácia, ktorá je veľmi dôležitá. „Mám pocit, že táto scéna je príliš uzavretá do seba“, myslí si Filip Vančo. Gabriela Kisová hovorí: „Toto je asi náš najväčší problém, že nám nefunguje medzinárodná spolupráca, takmer vôbec.“ A preto by tu podľa nej malo vzniknúť niečo, kde sa stretáva medzinárodný kontext. Je dôležité konfrontovať domácu scénu s tým čo sa deje v zahraničí, dostať ju „von“.

V ďalšej časti prieskumu sme sa venovali konkrétnemu **smerovaniu budúceho Bratislava Art festivalu**. Pýtali sme sa, či by mal byť zameraný na širokú verejnosť alebo na profesionálny rozvoj výtvarnej scény.

S touto otázkou úzko súvisí problematika vzdelávania publika. Podľa Tomáša Umriana je problémom, že málokto rozumie súčasnému umeniu, málokto chodí do galérie. Špeciálne v prípade zahraničných výstav. Podľa Umriana je dôležité „prelomiť to, že na zahraničnú výstavu sem nikto nepríde, lebo ja keď spravím zahraničnú výstavu tak mi nikto nepríde do galérie, to je ten fenomén ktorý tu chýba.“ Martin Piaček hovorí o „priepasti“, ktorá vznikla medzi publikom a súčasným umením. Podľa Filipa Vanča „stále tu žijeme vlastne v praveku vnímania súčasného umenia“, a kľúčom je podľa neho práve vzdelávanie. Je dôležité veľmi kontaktne pracovať s návštevníkmi. „Ľudia dostanú pocit že sa o nich niekto stará, že niekto má záujem ich k tomu umeniu priviesť a to je vlastne pointa toho, že priviesť ľudí k umeniu.“

Ako jedno z riešení zaznelo „mediovanie kvality“. Pekne túto myšlienku vyjadrila Lucia Gregorová Stach: „Ja si myslím, že publikum treba vychovávať a že treba hlavne zacieliť program tak, aby bol dobrý. A aby obstál profesionálne a v medzinárodnom merítku. A to publikum si treba vychovať, aby ten formát zvládalo. Každá vec, každá výstava sa dá mediovať. Nemyslím si, že sa majú vytvárať výstavy a podujatia preto, aby boli určené pre každého, lebo potom sú pre nikoho. Prvé sú kritériá odborné, kritéria kvality a naozaj tej medzinárodnej

konfrontácie, a potom sa bavme o tom ako to vysvetlíme deťom a aké programy urobíme pre dospelých.“ Rovnako Judit Angel je za vysoko profesionálnu kvalitu a „potom sa ukáže akoby to mohlo byť mediované pre širšiu verejnosť.“ Podľa nej „keď je to profesionálne zamerané, má to dvojitý benefit. Potom môžete získať medzinárodnú pozornosť. Pretože pokiaľ je to len pre širokú verejnosť, nezískate medzinárodnú pozornosť. (...) Myslím si, že ľudia z bratislavskej výtvarnej scény chcú dostať nejaký feedback a nejaký pozitívny, pretože tu sú niektorí skutočne dobrí umelci, ktorí to potrebujú.“ Tiež podľa Lucie Gregorovej Stach tu chýbajú práve také formáty, ktoré by pritiahli zahraničných odborníkov a sieťovali scénu medzinárodne. Preto si treba položiť otázku „či je cieľom to ukázať ľuďom, aby sa prišli pozrieť, alebo je cieľ aj trošku hlbší, ale taký na dlhšie trate, že posúvať tie informácie na správne miesta a sieťovať scénu medzinárodne. Myslím si, že čo chýba je práve to sieťovanie, ktoré je stále veľmi málo.“

Gabriela Kisová si myslí, že „je pre nás dôležitá návštevnosť, (...) ale nie je to úplne na prvom mieste aby sme mali návštevnosť ako Biela noc.“ Podľa nej takýto formát určený pre širokú verejnosť už existuje, nie je potrebný ďalší. Podobne aj jeden respondent uviedol v dotazníku názor, že „BLAF je v princípe Noc múzeí a teda prestáva byť zaujímavý“. Mohli by sme preto povedať, že formáty zamerané na širokú verejnosť už existujú, čo chýba je práve kvalita pre profesionálnu scénu.

Ďalej nás zaujímal názor **na program festivalu**. Jednou z otázok bolo, aké umenie by mal budúci festival prezentovať. Z viacerých dôvodov, najmä z dôvodu medzinárodných kritérií kvality, sme sa rozhodli vymedziť budúci festival len na súčasné výtvarné umenie. Otvorenou otázkou zostalo, či by mal prezentovať len slovenskú výtvarnú tvorbu alebo poskytnúť priestor aj pre zahraničie, prípadne vytvoriť istý typ medzinárodnej alebo regionálnej spolupráce. Názory na geografické vymedzenie festivalu sa líšia. Na čom sa ale respondenti zhodli je, že by ho určite nelimitovali len na slovenské umenie. Tomáš Umrián hovorí: „Ja si stále neviem predstaviť, že to bude iba slovenské. Akože koho s tým oslovíme?“ Podľa Umriána začať treba našim regionálnym umením. Súčasťou určite musia byť aj zahraniční umelci, avšak podľa neho príliš ďaleké zahraničie ako napr. New York „nie je atraktívne, lebo ľudia ich nepoznajú, bude to umelé (...) a ani to nebude mať dosah.“ Tiež podľa Gabriely Kisovej je určite dobré začať s tými krajinami, s ktorými susedíme, začať s regiónom. Podľa Lucie Gregorovej Stach „celý svet by bol fajn, ale je to trochu ťažké.“ Páčilo by sa jej, keby existoval nejaký stredoeurópsky formát, ktorý by pracoval s týmto regiónom. Myslí si, že „tento región má určitú históriu, má určité svoje výhody a obmedzenia, ktoré zdieľame, a máme ešte medzi sebou potenciál rozvoja mnohých umeleckých konfrontácií, ktoré sa zatiaľ neudiali.“ Ivan Jančár by to však poňal „veľkorysejšie. Minimálne v rámci Európy, to určite.“ Tiež Eliška Mazalanová je za medzinárodné zloženie, nielen regionálne. „Lebo sme uzavretí v našom národnom prostredí.“ Aj Bohdana Hromádková si myslí, že sa „začínáme uzatvárať“ a preto má určite význam prinášať sem zahraničie. Hoci aj na prezentáciu slovenských umelcov tu

podľa nej nie je vytvorený dostatočný priestor, ale „obrať sa o zahraničný kontext by bola škoda“. A tiež pre slovenských umelcov, ktorí by participovali na takejto výstave, to môže byť „pridaná hodnota“, že sa ocitli medzi zahraničnými umelcami. Filip Vančo ponúkol nápad, že každý ročník by mohol byť nejaký čestný hosť, pričom ale vždy by to bolo v konfrontácii so slovenskou scénou.

Ďalší z problémov je **miesto konania festivalu**. Kde by sa mal odohrávať? V centre mesta alebo na periférii? V galériách, v industriálnych priestoroch alebo vo verejnom priestore? Judit Angel by to nerobila také „čierno – biele“, je dobré mať kombináciu viacerých. Filip Vančo by to neobmedzoval vôbec „ani priestorovo ani priestorom“. Gabriele Kisovej by sa páčil nejaký „hybridný formát medzi verejným priestorom a nejakými inými priestormi, možnosťami.“ Tiež odpovede v dotazníku najčastejšie hovoria o kombinácii všetkých, jedna z odpovedí znela „najlepšie všade“. Ivan Jančár by určite použil aj rôzne industriálne priestory „lebo je to súčasné umenie, to si priam vyžaduje takéto nekonvenčné priestory, nielen galerijné.“ Lucia Gregorová Stach hovorí: „Napríklad na BLAFe chýbalo, že on využíval to čo je. Nejaký iný formát, koncentrovanejší, by mohol priniesť taký nový život, kultúrny, do mesta na také miesta, kde to ešte nemalo tento rozmer. Toto Bratislave veľmi chýba a mohlo by to podnietiť vznik alebo takú novú funkciu niektorých priestorov. To je určite veľmi dôležité.“

K téme využívania nových priestorov mal podnetný príspevok Pavel Štorek, jeden z hostí nášho seminára. Festival 4+4 dni v pohybe sa každý rok odohráva v inom opustenom, alebo na demoláciu určenom priestore. Prvým krokom pri snahe využívať takéto priestory je ich zmapovanie. Potom nasleduje získanie povolenia, čo je niekedy problematické, keďže ľudia, ktorí plánujú zbúrať určitú budovu, nechcú na ňu zbytočne upozorňovať. Avšak vďaka aktivite festivalu sa viacero z týchto budov určených na demoláciu skutočne podarilo zachrániť a viaceré z nich boli pretransformované na iný účel. S industriálnymi pop-up priestormi je to v Bratislave síce problematické, ale zaznelo aj niekoľko tipov na tieto miesta ako napr. nová Cvernovka, bývalý tranzit, Výskumný ústav zvéračský a určite by sa ich postupne našlo aj viac.

Tipy na využitie priestoru priniesla zo svojej skúsenosti tiež Xenia Kalpaktsoglou. Podľa jej názoru nie je dobré bienále viazať iba na inštitúcie – celé mesto je výstavný priestor. Je potrebné prispôbiť program na konkrétne mesto, na jeho potreby. Reflektovať konkrétny mestský priestor avšak v globálnom kontexte, byť zároveň translokálny. Napríklad v čase finančnej krízy v Grécku a vo svete, štvrté Athens Biennale využili prázdne budovy bývalej Athens Stock Exchange na tvorbu agory, ako miesta na interakciu a kritiku.

Vasyl Cherepanyn priblížil organizáciu Kyiv Biennial 2015, ktoré predstavovalo decentralizovaný model. Odohrávalo sa nielen na viacerých miestach v Kyjeve, ale na viacerých miestach po celom svete, napr. v Amsterdame, Berlíne, Ríme, Prahe či Viedni.

Veľmi aktuálnou témou je **umenie vo verejnom priestore**. Zaujímalo nás preto, či by budúci festival mal v sebe zahŕňať aj tento prvok. Väčšina respondentov si myslí, že verejný priestor je určite atraktívny. Podľa Ivana Jančára umenie vo verejnom priestore je dosť podceňované a pritom je veľmi dôležité. Judit Angel hovorí: „Zahrnúť verejný priestor do festivalu alebo bienále je dobré, pretože to je ten bod, z ktorého môžete skutočne adresovať ľuďom veci. Idete na agoru a poviete niečo.“ Podľa Tomáša Umriana by to tam malo byť zahrnuté, ale nie vo veľkom rozsahu. Len nejaké malé eventy, ktoré sú ale zaujímavé a zatraktívnia festival. Na druhej strane Lucia Gregorová Stach uvádza, že síce tieto veci majú zmysel, nepovažuje ich za najdôležitejšie. „Pre mňa sú cenné veci vo verejnom priestore, ktoré vznikajú spontánne, možno autenticky, ktoré reagujú na to čo sa deje, než v rámci nejakého formátu.“

Tak ako už bolo spomenuté, preferovaný nový formát festivalu je **bienále súčasného umenia** a to z viacerých dôvodov. Jednak z praktických dôvodov, keďže formát poskytuje dostatočný čas na prípravu takejto veľkej výstavy a zároveň vzbudí ako „brand“ istý záujem u profesionálnej i širokej verejnosti. Preto sa posledná časť rozhovorov, aj celého prieskumu, venovala konkrétnej možnosti organizácie bienále v Bratislave.

Názov bienále vyvoláva rozporuplné reakcie. Je to „značka“, ktorá má svoju tradíciu a priťahuje mediálnu pozornosť. Na druhej strane sa Gabriele Kisovej zdá, že samotný pojem bienále je „vyprázdnený“ a že „už každá dedina, každá horná-dolná má svoje bienále.“ Podobne jeden respondent v dotazníku napísal, že „model bienále je už prežitok, hlavne ich je neskutočne veľa.“ Zároveň si ale Gabriela Kisová uvedomuje, že je to „formát, ktorý sa dobre komunikuje a dobre sa naplňa aj nejakými obsahmi aj peniazmi, čiže to je také balansovanie.“ Veľká výhoda bienále je práve jeho časovanie. Organizovať festival podobného typu každý rok je takmer nezvládnuteľné, naopak každé tri roky hrozí „upadnutie do zabudnutia“. Ale tak ako opäť hovorí riaditeľka Krokus galérie: „V zásade sa to dá nazvať hocijako. Nemusí sa to volať bienále, ale niečo čo funguje každé dva roky.“

Pri otázkach týkajúcich sa konkrétnej organizácie bienále nás zaujímalo najmä časovanie, téma, kurátor, spôsob organizácie či sprievodný program.

Najskôr sme sa venovali problematike **časovania**. Otázka dĺžky samotného bienále je veľmi otvorená. Modely sú rôzne. Od niekoľkých dní, po niekoľko mesiacov. Tomáš Umrian je za kratší časový variant. Mať program dlhšie podľa neho nemá zmysel, lebo „koncentrácia bude potom rozťahaná a organizačne to je problém.“ Je ale zrejmé, že samotná hlavná výstava by pri toľkej práci mala potrváť dlhšie. „Aspoň dva mesiace aby to malo význam“, myslí si Ivan Jančár. Otvorenou ostáva otázka, kedy počas roku bienále organizovať. Jar znie atraktívne, ale je nevyhnutné aby v tom čase už boli k dispozícii grantové a iné financie a tiež doriešené

všetky ostatné organizačné veci. Naopak jeseň v Bratislave sa zdá už príliš „plná“, práve BLAF mal v minulosti problém s kolíziou termínov medzi BLAFom a Bielou nocou.

Xenia Kalpaktsoglou aj Vasyl Cherepanyn zdôraznili dôležitosť predĺženia eventov bienále do celého roka, pokračovanie projektu a eventov ďalej. Podľa ich názoru a skúseností je dobré mať akcie predtým aj potom, nielen dva týždne raz za dva roky. Pretože keď sa nedeje nič medzitým, stáva sa problémom zaangažovanosť ľudí a celkový dopad projektu.

Téma bienále by určite mala byť. Na tom sa zhodli všetci respondenti. „Téma je dobrá, každý ročník iná“, myslí si Filip Vančo. Problematickejšou otázkou už bolo, kto má tému nastoliť. Rovnako sa môže téma určiť a dať kurátorovi, rovnako nechať výber témy na kurátora. Niektorí z respondentov sa obávajú nechať výber témy na kurátora, aby sme neboli potom prekvapení... A tiež jednou z možností je, myslí si Ivan Jančár, že „aj podľa tej témy sa môžu hlásiť kurátori. Môže mu byť blízka, môže mu byť absolútne vzdialená.“ Lucie Gregorová Stach si naopak myslí, že tému by si mal zvoliť kurátor sám. „To nemôže byť ako v škole, že vám dajú úlohu.“ Judit Angel si tiež myslí, že „nastolenie témy niekedy blokuje kreativitu u veľa ľudí.“ Avšak výber témy môže byť ohraničený. „Nejaká limitácia môže byť, aspoň v tom zmysle, že povedať čo nechcete. A potom nechať človeka, aby bol kreatívny.“ Podľa Martina Piačeka môžete dať kurátorovi „to obrovské právo, že nastolí tému, že ju objaví, každý kurátor má tú ambíciu dať veci do pohybu. Vybrať dobrého odborníka a nechať to na neho.“

Jednou z najkomplikovanejších a najdôležitejších otázok je **výber kurátora**. Zdalo sa nám zaujímavé zaoberať sa možnosťou zvoliť duo kurátorov – jedného domáceho a jedného zahraničného. Domáci kurátor by mohol uviesť zahraničného kolegu do kontextu domácej výtvarnej scény, ktorú najlepšie pozná, a zahraničný kurátor by mohol priniesť odstup a perspektívu zvonka. Judit Angel prišla sama s týmto nápadom: „Nie je zlé mať viacero kurátorov. Pre jedného je to príliš veľká zodpovednosť. Prečo nevytvoriť pár, mať jedného lokálneho a jedného zo zahraničia.“ Gabriela Kisová to považuje za „dobrý nápad, len nie je dobré keď sa tí ľudia zoznámia pri tom projekte. To nebude fungovať. Projekty vznikajú zospodu, vznikajú z takých iniciatív kde sa tí ľudia vzájomne poznajú. To bude fungovať len vtedy, keď sa oni poznajú alebo nejakým spôsobom už niečo spolu robili.“ Podľa Bohdany Hromádkovej by si slovenský kurátor mal sám vybrať zahraničného kurátora ako partnera.

Niektorí z respondentov považovali za problematické vôbec mať slovenského kurátora. Podľa nich je tento priestor príliš malý a ľudia sú príliš osobne previazaní. Okrem toho sa slovenská scéna polarizuje. Podľa Martina Piačeka „keď hodíš akékoľvek meno na diskusiu, tak polovica ľudí povie že nie a polovica ľudí povie že áno.“ Zahraničný kurátor by bol podľa tejto skupiny respondentov lepšie prijímaný. Bolo by to také „motivačné“. Domácich kurátorov už každý dobre pozná, už s každým z nich spolupracoval. Podľa Lucie

Gunišovej „už máte obmedzený trh aj s ľuďmi aj s nápadi, už sa neviete potom posunúť ďalej.“ „Málo prekvapení sa deje“, uzatvára Martin Piaček.

Podľa druhej skupiny respondentov „nie je dôležitá národnosť kurátora, ale jeho profesionalita“, ako hovorí Eliška Mazalanová. „Prečo povedať že môže byť iba zo zahraničia, keď tu je kurátor, ktorý má tie medzinárodné schopnosti tak má rovnaké právo sa uchádzať o ten post ako hocikto zo zahraničia,“ pridáva sa Ivan Jančár a ponúka možný kompromis: „veď sú aj kurátori, ktorí sú odtiaľto a žijú v zahraničí.“ Podstatné je najmä nájsť dobrého odborníka, ktorý sa pohybuje v medzinárodnej oblasti a má prehľad.

Xenia Kalpaktsoglou upozorňuje, že pri pozvaní zahraničného kurátora sa stáva rizikom povrchnosť realizácie. Treba myslieť na to, že dobrí zahraniční kurátori sú časovo vytáčení a preto je nevyhnutné zabezpečiť im vhodné podmienky na návštevu a dlhší pobyt. Je dobré pracovať s rezidenciami, aby kurátor skutočne zažil domácu výtvarnú scénu. A v najlepšom prípade vybudoval nové väzby.

Samostatnou kapitolou **je konkrétna organizácia bienále**. Existuje viacero modelov viac alebo menej centralizovaných či participatívnych. Medzi často opakovanými postrehmi bolo, že dobrým nápadom je mať programovú radu. „Programová rada je dobrá v takom zmysle, že máš z domácej scény ľudí v nejakom užšom okruhu, ktorí o tom komunikujú a ďalej sa to potom posúva smerom k tomu kurátorovi,“ myslí si Gabriela Kisová. Jeden zo spôsobov ako vyskladať programovú radu je zložiť ju z rôznych skupín, ktoré budú do toho zaangažované. Súčasťou sa tak stanú ľudia z inštitúcií, ktoré budú do organizácie zapojené. Avšak zabudnúť by sme nemali ani na nezávislé hlasy. Lucia Gregorová Stach hovorí: „Určite by nemali byť vynechaní ani lokálni ľudia, ale zase by sa nemala opomenúť ani šanca, že sa môžeme vystaviť nejakému inému pohľadu, lebo to je obohacujúce a vznikajú tie väzby. Taká medzinárodná jury má v tom výhodu, že medzi tými ľuďmi vznikajú kontakty a priateľstvá.“ A tie sú podstatné do budúcnosti. K tomuto názoru sa pridáva Bohdana Hromádková, ktorá v medzinárodnej rade vidí tiež tú výhodu, že jej členovia „vedia natáhať a osloviť umelcov zo zahraničia“, pretože umelci na to reflektujú.

Xenia Kalpaktsoglou vo svojom príspevku zdôraznila dôležitosť rozdelenia úloh. Podľa jej názoru je dôležité ujasniť si, kto preberá zodpovednosť. Či organizátor alebo kurátor. Najvhodnejší je podľa nej miešaný prístup. Kurátor má na starosti len hlavnú výstavu a nie celý sprievodný program. Kurátor nerozhoduje o všetkom, aby tak mohol projekt pokračovať aj po skončení akcie.

Medzinárodné bienále ponúka príležitosť objaviť a vytvoriť nový spôsob spolupráce, založiť novú kultúrnu prax. Táto príležitosť môže zmeniť spôsob komunikácie medzi nami, členmi výtvarnej scény na Slovensku. Xenia častokrát spomenula nevyhnutnosť dôvery medzi ľuďmi. Aby projekt takéhoto rozsahu vôbec mohol

vzniknúť a pokračovať, je potrebná skupina ľudí, ktorá si bude dôverovať a mať o projekt skutočný záujem. Pretože bez dôvery a motivácie to bude len ťažko dosiahnuteľné.

Bienále je formát, ktorý charakterizuje program raz za dva roky. Nám sa zdalo zaujímavé nedržať sa úplne tohto klasického modelu. Mať program každý rok, avšak iného druhu. Striedať jeden rok vzdelávacie a výskumné aktivity a druhý rok aktivity verejné a výstavný program. Myslíme si, že je vhodné zahrnúť do projektu aj vzdelávanie. Inšpirovaní tiež Vasylom Cherepanynom a The School of Kyiv, v ktorej sa stal dôležitým vzdelávací a debatný rozmer na spoločenské témy. Kyjevské bienále nebolo len o umení a výstave, ale o tom, že debatujeme a reflektujeme stav našej spoločnosti.

Posledný okruh našich otázok sa týkal **sprievodného programu** k hlavnej kurátorovanej výstave. Možností je veľmi veľa. Od Art Week či Art Fair cez komentované prehliadky, otvorené ateliéry až po koncerty na námestí. Respondentov v dotazníku najviac zaujali public art intervencie vo verejnom priestore a kurátorské a umelecké diskusie s hosťami zo zahraničia. Čo nezaujalo vôbec je Art Fair. Pri rozhovoroch zaznel často názor, že Art Fair „nemá zmysel“, určite nie v Bratislave.

Úspech mal Art Week, pretože je prínosné zapojiť do projektu čo najviac ľudí. Riaditeľ Photoport gallery hovorí: „My ani nemáme kapacity na to organizovať nejaký festival alebo spoluorganizovať, ale že by sme do toho vedeli zapasovať na tú tému nejakého autora, ktorého máme pripraveného, alebo s ním plánujeme výstavu, to si viem predstaviť absolútne perfektne.“ Všetci sa však zhodli na tom, že výber galérií musí byť ošetrovaný, pretože za tým stojí celá kvalita podujatia. Judit Angel dodáva: „Pokiaľ chceme byť medzinárodne ocenený, musí tam byť všetko dobrej kvality. Pokiaľ vedľajší program nebude kurátorovaný, nemôžeme vedieť čo sa stane.“ A prináša nápad: „Možno by to mohlo fungovať ako nejaký druh open call, kde sa môžete prihlásiť s programom.“ Výber galérií by mal byť úlohou programovej rady.

Medzi ďalšie nápady na sprievodný program patrili komentované prehliadky, otvorené ateliéry alebo aj umelci, ktorí varia v reštauráciách. Lucia Gregorová Stach si myslí, že „je to šanca aj pre mladých umelcov, aby možno na takomto formáte rozmýšľali o nejakej interakcii s publikom.“ Ďalej by sa mohol zorganizovať napr. filmový festival, ktorého téma môže byť komplementárna s témou bienále. Alebo aj nejaké nočné aktivity, pikniky či párty, pretože „ľudia sa chcú baviť,“ dodáva Martin Piaček.

Jednotlivé rozhovory, ktoré sme zrealizovali, boli veľmi podnetné a chceli by sme vyjadriť vďaka všetkým, ktorí si pre nás našli čas. Potešilo nás, že všetci respondenti by podobný projekt privítali a mali by záujem na ňom spolupracovať.

Našou snahou je pokúsiť sa vytvoriť novú kultúrnu prax, nový spôsob spolupráce. Chceme prepojiť nezávislý sektor, štátne inštitúcie a akademickú sféru. Nechceme robiť klasické bienále organizované „zhora“, ale naopak „zdola“. Preto je pre nás najdôležitejšia najmä chuť pustiť sa do tohto projektu s nami, vytvoriť priestor na prezentáciu kvalitného medzinárodného súčasného umenia na Slovensku a konfrontovať domácu výtvarnú tvorbu so zahraničnou scénou. Páčil by sa nám nápad mať jednu krajinu ako host'a pre hlavnú výstavu. Je to príležitosť rozvíjať spoluprácu so zahraničnými kultúrnymi inštitútmi na Slovensku a tiež existujúcimi sieťami v regióne ako YVAA network, Transit... Tiež by sme zastresovali paralelne niečo ako Art week, kde sa môžu vybrané projekty realizovať v menších galériách.

Našou víziou je bienále súčasného umenia, ktoré bude mať prienik do celospoločenského priestoru a bude odzrkadľovať spoločenské témy. Popri hlavnej výstave chceme vyjsť do verejného priestoru, napríklad na nabrežie Dunaja a zaujať nové publikum. Zapojiť do projektu univerzity a študentov. Formou dočasnej architektonickej konštrukcie založiť „mobilnú agoru“, ktorá by poskytovala priestor na verejné diskusie a vzdelávacie aktivity, pričom by sme nediskutovali len o umení, ale aj o filozofii či politike. A reflektovali stav našej slovenskej, stredoeurópskej či globálnej spoločnosti.

Nakláňame sa k výberu kurátora na základe projektu – „letter of intend“ reagujúci na výzvu programovej rady, ktorá orámuje možné témy a tak ponúkne pohľad na lokálne a regionálne aktuálne dianie. Stále si myslíme, že duo so slovenským kurátorom je dobrý nápad a to môže byť podmienka.

Dôležité je pre nás predĺženie eventov do celého roka, pokračovanie projektu ďalej. Napríklad prostredníctvom organizovania rezidenčného a diskusného programu; možnosti pre lokálne organizácie reflektovať obsah bienále pretým a potom alebo použitia bienále ako „brand“ na rozvoj niektorých zo svojich aktivít.

Ivan Jančár myšlienku organizácie bienále zhodnotil takto: „Je to výborná myšlienka, lebo takýto festival tu chýbal a Bratislava sa môže dostať aj na inú medzinárodnú úroveň v kontexte vnímania súčasného výtvarného umenia. Len sa to musí urobiť dobre. ... Áno, je to veľká výzva.“

Je to veľká výzva, na ktorej treba pracovať. Najbližšími krokmi, ktoré chceme podniknúť sú ďalšie diskusie k téme v lokálnych akčných skupinách a so zahraničnými hosťami. Najdôležitejšou úlohou je vyjasniť formát a spôsob riadenia. Vytipovať možného kurátora pre budúci rok a pripraviť fundraisingové aktivity pre prvú fázu bienále.